

Uluslararası Bakalorya Diploma Programı

TÜRKÇE A DERSİ BİTİRME TEZİ

BALIKÇI VE OĞLU: Göçmenlik ve Ekolojik Yıkımın Dokunaklı Hikâyesi

Sözcük Sayısı: 3926

Araştırma Sorusu: Zülfü Livaneli'nin "Balıkçı ve Oğlu" adlı yapıtında toplumsal sorunların bireyler üzerine etkisi hangi yazınsal tercihlerle anlatılmıştır?

İÇİNDEKİLER

<i>1. Giriş.....</i>	<i>2</i>
<i>2. Göç-Göçmenlik.....</i>	<i>5</i>
<i>2.1 Zilha ve Samir Bebek.....</i>	<i>6</i>
<i>3. Çevreye Duyarsızlık ve Çevre Kirliliği.....</i>	<i>8</i>
<i>3.1 Mustafa ve Balıkçı Arkadaşları.....</i>	<i>8</i>
<i>3.2 Köy Halkı</i>	<i>9</i>
<i>4. Evlat Kaybı.....</i>	<i>11</i>
<i>4.1 Mustafa ve Mesude.....</i>	<i>11</i>
<i>4.2 Mesude ve Zilha.....</i>	<i>13</i>
<i>5. Sonuç.....</i>	<i>16</i>
<i>6. Kaynakça.....</i>	<i>18</i>

Araştırma Sorusu: Zülfü Livaneli'nin "Balıkçı ve Oğlu" adlı yapıtında toplumsal sorunların bireyler üzerine etkisi hangi yazınsal tercihlerle anlatılmıştır?

1. Giriş

Edebiyat; olay, düşünce ve duyguların sözle estetik olarak ifade edilmesi sanatıdır. Aynı zamanda; edebiyat, insan kimliğinin ayrılmaz bir parçası haline gelen, kesintisiz izler bütünüdür. Bu bağlamda "edebiyat" terimi, çok eski zamanlardan beri var olan bir olguyu anlatmaktadır. Tarihsel olayların süreçteki diğer gelişmeler üzerindeki önemini irdelemek ve yargılamak, insan toplumunun kanayan yaralarına ve kötüleşen mevcut dünya düzenine işaret etmek, dönemin toplumsal sorunlarının insanlara ve toplumlara olan etkilerini yansıtmak, bir yazar için edebi eser oluşturmasındaki itici güçlerinden bazılarıdır.

Uluslararası Bakalorya Programı, Türkçe A alanında ele alınan bu tezde de, Zülfü Livaneli'nin "*Balıkçı ve Oğlu*" adlı yapıtında odak figürler olan Mustafa, Mesude, Zilha ve Samir bebek aracılığıyla dikkat çekici bir şekilde toplumsal sorunlar ele alınmaktadır. Son zamanlarda yaşanan ve toplumumuzun son dönemlerdeki önemli sorunlarından olan mültecilik, göç, çevreye duyarsızlık ve doğaya verilen zarar gibi toplumsal sorunlara değinilmektedir. Günümüz toplumsal sorunlarının önemini ve etkilerini dile getiren Livaneli okurlarını, yapıtında balıkçı bir ailenin hikâyesine davet etmektedir. Yazar, Egeli balıkçıların yaşamlarına toplumsal açıdan bakıp günümüz sorunlarını eleştirel bir bakış açısıyla, açıklayıcı ve öyküleyici anlatım biçimlerini de kullanarak okuyuculara anlatmaktadır. Yazar yapıtta balıkçılığa, köydeki yaşam ve insanlara, aile fertlerinin arasındaki ilişkilere, yabancı balık istilalarına, çevrede oluşturulan kalıcı sorunlara değinmiş; göçmenlerin yaşadığı ciddi sorunları öz ve dikkat çekici bir şekilde oluşturduğu figür ve bu figürlerin üzerindeki etkilerinden yola çıkarak anlatmaktadır.

Yazar Zülfü Livaneli, 20 Haziran 1946'da Konya'da dünyaya gelmiştir. Livaneli müzisyen, oyun yazarı, siyasetçi, film yönetmeni ve roman yazarıdır. Sosyal alanlarda ve romantik romanlar yazan Livaneli aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri Fairfax Konservatuarını bitirmiştir. Zülfü Livaneli “Balıkçı ve Oğlu” yapıtının çocukluk hayali olan bir deniz romanı yazmaktan doğduğunu kitabın son kısmında yer alan röportajında açıklamaktadır.

“Balıkçı ve Oğlu” yapıtında Ege köyünde yaşayan Mustafa adlı bir balıkçının hayatı, öyküleyici anlatım biçiminden yararlanarak anlatılmaktadır. Mustafa, babasının da mesleği olan balıkçılık ile uğraşmaktadır ve geçimini bununla sağlamaktadır. Hayatı ayrılmaz bir şekilde deniz ile bağlantılıdır. Ancak, bir gün oğlu Deniz, denize düşer ve hayatını kaybeder. Bu olay sonrasında içine kapanık ve kendi halinde yaşayan bir insana dönüşür. Daha sonra bir gün yelken açarken bir şey gemisine çarpar; bu bir bebektir. Bunu görmek Mustafa'ya çok büyük bir acı verir. Mustafa vefat etmiş oğlunun özlemi ile ve çocuğu saklama kararı alarak eve götürmeyi planlar. Bu olay örgüsünden sonra, yapıt ilginç bir hâl almaya başlar.

Yapıtı okumaya başlar başlamaz okuyucu kendini küçük bir Ege köyünde bulmaktadır. Yazar betimlemelerden yararlanarak uzamı ve Mustafa figürünün öyküsünü okuyucunun zihninde canlandırmıştır. Yazarın betimlemeleri ile Ege'deki insanlara ait fiziksel özellikler ve Ege uzamı aniden okuyucunun gözleri önüne gelmektedir. Örneğin; hafif yanık bir ten, ince bir fizik, tarlalarda denizde veya bahçede çalışmaktan yorulmuş ve nasırlaşmış eller... İlk olarak yapıt odak figürlerinden biri olan Mustafa'nın tanımlanması ile başlar. Devamında ise, okuyucu Mustafa'nın karısı Mesude ile tanışır. Yazar önce karı-kocanın aralarındaki ilişkiyi okuyucuya aktarmaktadır; sevdalarını, acılarını, oğulları Deniz'in kaybını, mutluluklarını ve hüznelerini farklı figürler üzerinden tanımlamaktadır.

Balıkçı Mustafa ve eşi Mesude'nin sadece televizyonlarda izledikleri “göçmenlik” sorunsalı ve göçmenlerin hayatları ise Livaneli'nin kalemi ile aşağıdaki alıntıda da görüldüğü gibi

gerçeklikle buluşmaktadır. “*Belli ki bir göçmen botu daha alabora olmuştu yakınlarda. O halde denizde daha çok ceset olmalıydı.*” (Livaneli, sayfa 23)

Yapıtta savaş nedeniyle ülkelerini terk eden mültecilerin, hayatlarını ve sahip oldukları varlıkları bir kenara bırakarak kaçak bir şekilde başka bir ülkeye deniz yoluyla yolculuk yapmaları dile getirilmektedir. Bunun sonucunda ise, mutlu ve huzurlu bir yaşam sürmek isterken, acımasız insanların eline düşmeleri ve yolculukları sırasında sevdiklerine ve ailelerine veda etmek zorunda kalmaları akıcı bir dille anlatılmaktadır. Yapıt hayatımızın içinden bir gerçekliği yansıtarak ve en önemlisi bu sorunun kendi içinde içerdiği dramı okuyucuya olduğu gibi göstererek sunmaktadır.

Yapıtta bunun dışında deniz ve çevre kirliliği, bu nedenle oluşan zararlar, ölümler ve doğal güzelliklerin yıkılması üzerinde de durulmaktadır. Çevreye olan duyarsızlığın köy halkının işlerini olumsuz yönde etkilediğine ve buna karşı verdikleri çabaların sonuçlanmamasının üzüntüyle sonuçlandığına değinilmektedir. Kendilerinin denizlerinin ölümünü izlemekten başka bir şey yapamayacak duruma geldiklerini de söylemektedirler. Kapitalist ve zalim insanların çevreye zarar vermeleri ve para elde edebilmek için önlerine geleni yakıp yıkmaları da yazar tarafından eleştirilen konulardan biri olmaktadır. Ayrıca, babalık, annelik ve evlat acısı konuları da yapıtta ele alınan diğer bir hassas konudur. Evladını kaybetmiş bir anne ve babanın evlat özlemi ve yaşadıkları acı Livaneli'nin bakış açısıyla ele alınmaktadır. Başka bir ailenin acısına yol açacak olsa bile kendi özlemlerini giderme benciliği kısa süreliğine de olsa ağır basmaktadır. Tüm bu anlatılanlar ışığında, yazar; “*Balıkçı ve Oğlu*” adlı kitabında güncel ve önemli toplumsal sorunlara oluşturduğu figürler üzerinden değinmektedir.

Bu tezin amacı ve araştırma sorusu ise, Livaneli'nin ele aldığı günümüz problemlerini yani toplumumuzda yaşanan sorunların karakterler üzerindeki etkisinin hangi yazınsal araçlarla ele alındığını gözlemlemektir. Bu araştırma sorusunu seçmemin en önemli nedeni, yapıtı okuduğum süreç boyunca yazarın dilini ve okuyucuya karakterler ile ilettiği mesajların

dikkatimi çekmesidir. Bu da “nasıl” ilettiği sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle, bu konuyu ve odak figürler ile bağlantısını gözleme isteğini doğurmuştur. Tezimin planı ise, karakterler arasındaki ilişkileri ve ele alınan toplumsal sorunları inceleyerek karakterler üzerinde oluşan etkinin nasıl ele alındığını vurgulamaktır. Bu planı tercih etmemin nedeni, tezin amacına daha kolay ulaşmasını sağlamaktır ve toplumsal sorunların karakterler üzerindeki etkisini daha detaylı gözlemleyebilmemi sağlamasıdır.

Her bir figürün farklı olaylardan nasıl etkilendiğine değinip odak figürlerin iç dünyasını ve kişisel özelliklerinin gözlemlenmesi bu tezde yansıtılmaya çalışılmaktadır. Bunu yaparken yazarın yapıt boyunca kullandığı üslup, dil ve anlatım özelliklerinden yararlanılmıştır. Odak figürler aracılığıyla toplumsal meselelere değinerek hayatımızın ve toplumumuzun içinde bulunduğu toplumsal ya da küresel sorunların incelenmesi ve yazar tarafından eleştirilmesi de okuyucu tarafından anlaşılmaktadır. Tezin son kısmı olan sonuç bölümünde ise yapıtın ana hatları, yazarın tercih ettiği yazınsal teknikler, yapıtın değindiği toplumsal sorunlar ve bunun okura yazar tarafından nasıl aktarıldığı ana hatlarıyla açıklanmaktadır.

2. Göç- Göçmenlik

Göç kavramı ile ifade edilen insan hareketliliği, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana toplumsal yaşamın ve modern dünyanın en önemli unsurlarından biri olmuştur.

Bu yapıtta balıkçı Mustafa'nın hikâyesi üzerinden dünyanın ve hatta toplumumuzun önemli ve herkes tarafından değer verilmesi gereken güncel toplumsal sorunlarından biri olan mülteciler sorunsalına ışık tutulmaya ve okuyucuların ders çıkarmaları sağlanmaya çalışılmaktadır.

“Belli bir göçmen botu daha alabora olmuştu yakınlarda.”(Livaneli, sayfa 23) “Yunan adalarına geçmeye çalışırken sık sık alabora olan şişme botlardaki göçmenlerden biri olmalıydı.”

(*Livaneli, sayfa 21*). Alıntısında görüldüğü gibi tanrısal anlatıcı kullanılarak, Mustafa'nın olay ile ilgili tahminleri ve düşünceleri okuyucuya aktarılmıştır.

Türkiye'nin bir türlü çözemediği göçmen meselesini yazar kendi bakış açısını katarak anlatmaktadır. Göçmenlerin sonunu bilmedikleri uzun bir yolculuğa canları pahasına çıkmaları ve yaşadıkları zor hayat koşullarından çıkıp hayatta kalma istekleri, romanın çarpıcı ve okuyucuyu etkileyen kısımlarını oluşturmaktadır.

“ *O bununla uğraşırken yekeyi bırakmıştı ama başını kaldırır kaldırmaz bir başka gövdeye çarpmak üzere olduğunu gördü, dümeni sert bir hareketle sağa kırdı. Sonra döndürüp yavaşça geldi. Bir insan daha vardı denizde.*” (*Livaneli, sayfa 22*). Alıntılardan da anlaşıldığı üzere, öyküleyici anlatım biçiminden sıklıkla yararlanılmıştır. Yazarın bu anlatım biçimini tercih etmesi, hikâyenin akıcı ve daha anlaşılır olmasını sağlamıştır.

Ayrıca, Livaneli'nin ele aldığı göç sorunsalı bizi toplumumuzda yer alan gerçekliklerle baş başa bırakıp bu konu üzerinde düşünmemizi ve kafa yormamızı fazlasıyla sağlamaktadır. Bunun yanı sıra kitapta, başta Zilha ve bebeği Samir olmak üzere bu sorunun derinliklerine inmemiz ve olayı detaylı bir şekilde anlamamız sağlanmıştır.

2.1 Zilha ve Samir Bebek

Yazar, Zilha ve Samir bebek aracılığıyla mülteciler konusu üzerine yoğunlaşmaktadır. Göçmen kaçakçılığının ve siyasal mültecilerin yaşadıkları zorlukları ve trajediyi gözler önüne sermektedir.

“*Yunus kırmızı, plastik cankurtaran simidine benzer bir şeyi ite ite sandalın yanına kadar getirdi ve o zaman Mustafa büyük bir şaşkınlığa düştü.*” (*Livaneli, sayfa 24*). Bu cümleden de anlaşıldığı üzere, Mustafa'yı hayrete sokan bir olayın gerçekleştiği görülmektedir. Mustafa işte bu anda içler acısı bir dramla karşı karşıya gelmektedir. Aynı zamanda yazar betimlemelerden faydalanarak olayı okuyucunun gözünde canlandırmaya çalışmıştır.

“Keşke insanlar da yunuslar kadar iyi olsaydı.” (Livaneli, sayfa 60). Cümlesinde de görüldüğü gibi yunus kelimesinin sürekli kullanılması yapıtta, “laytmotif” olarak ele alındığını göstermektedir. Yapıtta “Yunus” sözcüğü barış, özgürlük veya koşulsuz sevgi idealini temsil etmek için tekrarlanarak kullanılmıştır.

“Minik bir şişme botun içinde küçücük bir bebek vardı.” (Livaneli, sayfa 24) . Alıntısıyla Samir bebeğin, devletin uyguladığı yanlış politikalar sebebiyle kendi ülkelerinden kaçmak isteyen ve çok fazla insanın taşıdığı bir bontan şans eseri kurtulan bir bebek olduğu görülmektedir. Zilha karakterinin de yapıttın sonuna doğru komadan çıkmasıyla bebeğine duyduğu özlem ve yaşadıklarından kaynaklanan acısı net bir şekilde görülmektedir.

“Öteki hastalardan biri Kübra’ya “Kızım” dedi “ ne olur bu kadını alın buradan, gece gündüz ağlıyor, rüyasında bile bağılıyor, dayanacak halimiz kalmadı, vallahi kalmadı.”” (Livaneli, sayfa 82). Zilha karakterinin ne kadar güçlü, evladına düşkün ve fedakâr bir figür olduğu yazarın yer oluşturduğu bu diyaloglar aracılığıyla okura gösterilmektedir. Yazar tarafından oğlunu acımasız bir şekilde kaybetmesinin Zilha figürünü nasıl etkilediği yukarıdaki alıntıdan ve davranışlarından okuyucuya duygusal bir şekilde de aktarılmaktadır.

“Genç kadın birden yabancı dilde bir şeyler söylemeye, ağlamaya, yakınmaya başladı. Ne dediğini anlamasalar bile kadının umutsuzluk içinde kıvrandığını görüyor, sesindeki yakıcı acıyı kavrayabiliyor, Samir Samir diyerek çırpınmasını görebiliyorlardı.” (Livaneli, sayfa 83). Yazarın kelime seçimleri olan; “yakınmak, çırpınmak, kıvrınmak, yakıcı acı...” vb. gibi esenliksiz anlamlar taşıyan isim, sıfat ve fiiller ile Zilha figürünün ne kadar acı çektiği ve oğluna olan özleminin ne kadar büyük olduğu gösterilmektedir.

Kısacası, ülkemize de son dönemlerde gelen Suriyeli ve Afgan mültecilerin yaşamakta olduğu sıkıntılar ve zorluklar Zilha ve Samir bebek figürleri kullanılarak okura yansıtılmaya çalışılmaktadır.

3. Çevreye Duyarsızlık ve Çevre Kirliliği

Livaneli Ege köyünde yaşayan ve çoğunluğunun deniz sayesinde, balıkçılık yaparak geçimini sağlayan köylülerin çevreye olan duyarsızlığını da yansıtmaktadır. Diğer bir deyişle, bu kez toplumsal konulara olan duyarlılığını gösteren Livaneli, Ege Denizi'ndeki düzensiz göçmen sorununa ek olarak, deniz ve çevre kirliliği ve bazı kötü balık türlerini; örneğin, balon balığı gibi kötü balıkların doğal akışın bozulmasıyla ortaya çıkan sorunlara da yer vermektedir.

“Öteki balıkçılar da hep bir ağızdan, balonun ağları, kestiğinden, denizde balık bırakmadığından, ağların bu zehirli balıkla dolu çıktığından yakındılar.” (Livaneli, sayfa 18).

Maddiyatçı ve bencil insanların para kazanmak için çevreyi talan etmeleri, yakıp yıkmaları yazar tarafından eleştirilmektedir. Doğa, çevre felaketleri ve kâr, para uğruna vahşice katledilen doğamızın yok olması gibi sorunlar yapıtta okura yansıtılmaktadır.

3.1 Mustafa ve Balıkçı Arkadaşları

Kentsel dönüşüm ile birlikte talan edilmeye çalışılan kentler, yok edilmeye çalışılan köyler, doğa, deniz, orman ve insan, vb. gibi konular yapıt boyunca sıklıkla dile getirilmiştir. Yapıtta, Mustafa ve onun gibi balıkçı arkadaşlarının ekmek tekneleri olan denizlerin kirlenmesi sonucu yaşadıkları zorluklara değinilmektedir.

“Son zamanlarda denizlerin değiştiğini fark ediyordu Mustafa. Ta dedeleri zamanından bildikleri balıkların yanı sıra duymadıkları, şeklini görmedikleri acayip acayip balıklar türemeye başlamıştı.” (Livaneli, sayfa 15). Deniz kirliliğinin anlatıldığı bu alıntıda devrik cümlelere yer verilmesi, yapıtın akıcı bir dile sahip olmasına ve anlatımın zenginleşmesine sebep olmuştur.

“Mustafa serdiği ağı çekerken yırtıklar görür görmez çıldırır gibi oldu. O adi balon balıkları ağları yine parçalamıştı. Çok kalın ağlar olmazsa kuvvetli çenesi, keskin dişleriyle paralayıp çıkıyordu menhus hayvan.” (Livaneli, sayfa 86). Yazarın kullandığı “menhus hayvan, keskin, kuvvetli” sıfat ve zarflar gibi sözcükler yazarın olayı daha dikkat çekici yapmaya ve durumun

ciddiyetini yansıtmaya çalıştığını göstermektedir. Bununla birlikte, Mustafa'nın sinirlenmesi ve bu olayın olmasından sıkıldığını göstermesi doğanın tahribini kanıtlayan bir diğer örnekten biridir.

Alıntılardan da anlaşılacağı üzere yapıtın genelinde tanrısal bakış açısının kullanılması, tüm karakterlerin duygu ve düşüncelerinin daha hâkim bir bakışla yansıtıldığını göstermektedir.

“Uzman hoca, “Çok yakında hükümet bir karar çıkaracak” dedi. “Balıklara kuyruk başına beş lira verilecek.”” (Livaneli, sayfa 18). Yazar tarafından bu alıntıda görüldüğü gibi diyaloglara yer verilmesi olay içerisinde duygu ve düşüncelerin ilk ağızdan verilmesini sağlamaktadır. Bu diyalogda aynı zamanda hükümetin ve kapitalistlerin denize ve çevreye verdikleri zararın üstünü kapatma çabaları görülmektedir. Balıkçılara bir nevi rüşvet teklif edilerek işlerine verdikleri zararın büyütülmemesi ve ilerde balıkçılar tarafından olabilecek ayaklanmanın önlenmesi amaçlanmaktadır.

“Bilmedikleri denizlerden Allah'ın bir gazabı gibi gelen bu canavar sürüsü ekmekleriyle oynuyordu artık.” (Livaneli, sayfa 86). Cümlesi ile Mustafa ve arkadaşlarının işlerini etkileyecek bir şekilde balıkların ve denizin zarar görmesi değerli mirasımız olan doğanın ve denizin kapitalizme kurban olduğunu ve katledildiğini göstermektedir.

3.2 Köy Halkı

İnsanlık tarihinin hemen her döneminde görüldüğü gibi, maddi ihtiyaçların egemenliği altındaki yoksul toplumlar ve bireyler duygusal ve ruhsal olarak etkilenmektedir. Piramidin basamaklarını çıktığı çarpık bir sistem içinde yaşayan insanlar, çıkarlar ve para için kendilerini rakip olarak görmektedirler.

Yapıtta da değinilen doğal güzelliklerin bozulmasının bir diğer kurbanı ise köy halkıdır. Ninelerinden ve dedelerinden kalan toprakların ve doğal güzelliklerin zaman içinde kaybolması ve bozulması köy halkının ayaklanmasına sebep olmaktadır. Aynı zamanda, yaşadıkları doğanın

giderek kirlenmesi ve eski güzelliğini kaybetmesi halkın sinirlenmesine ve bu güzelliklerin bozulmasını engellemeye çalışmasına yol açmaktadır. Yaşadıkları çevrenin ve doğanın bozulmasıyla köy halkı bu durumu kendi çabalarıyla düzeltmeye çalışmaktadır. Ancak, çabalamalarına rağmen bir değişiklik elde edememişlerdir.

“Bir gün başka şehirlerden öğrenciler geldi. Ağaç katliamına, siyanürlü altına dur demek için ellerinde pankartlarla günlerce gösteri yaptılar. Köylüler de onlara katıldı. Bir iki gün aldırın olmadı ama sonra jandarma gelip önlerine dikildi.” (Livaneli, sayfa 102) .

Köy topluluğunun evleri gibi gördükleri doğayı korumaya çalıştıkları, ancak ne kadar çabalasalar da tekrardan bir karşılık alamadıkları bu alıntıda öyküleyici anlatım tekniği kullanılarak aktarılmaktadır. Bununla birlikte, onlara yardım etmeye çalışan öğrencilerin de seslerini duyuramaması ve yaptıkları yardımların durdurulması, düzenin ne kadar bozulduğunu göstermektedir. Köylülerin, bazı şirketlerin para kazanmak uğruna ağaçları kestiklerini ve maden aramak için her yeri delik deşik ettiklerini belirtmeleri problemin git gide ve zamanla arttığına da işaret etmektedir.

“Köylüler, denizlerin yavaş yavaş ölümünü izlemekten başka bir şey yapamıyorlardı.” (Livaneli, sayfa 102). Öyküleyici anlatım biçiminin kullanıldığı bu cümledeki yeterlilik fiilinin olumsuzluğu ile köy halkının yaşadığı zorluklar ve çabalamalarının karşılıksız kaldığı net bir şekilde yansıtılmıştır. Bu alıntılardan da anlayacağımız üzere köy halkı ne kadar çabalasa da çabaları bir sonuca varamamaktadır. Bunun sonucunda ise, ellerinden hiçbir şey gelmediğini anlayarak doğanın ölümünü izlemekten başka bir şey yapamayacaklarını belirtmişlerdir. Çağımızın önde gelen sorunlarından olan çevreye verdiğimiz zarar köy halkı, balıkçılar ve Mustafa tarafından okuyucuları bilinçlendirmek için anlatılmaktadır.

4. Evlat Kaybı

Odak figürlerden biri olan Mustafa, sessizliği ve denizde yalnızlığı seven bir balıkçı olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle oğlu Deniz'i kaybettikten sonra denizde yalnız zaman geçirmeyi ve kendi başına olmayı daha çok tercih etmektedir. Yapıtta, balıkçı arkadaşları ile Mustafa'nın arasında geçen diyaloglar aracılığıyla, Mustafa'nın çocuğuna olan özleminin ne kadar büyük olduğu anlaşılmaktadır.

“Denizle birlikte soluk alır; o hırçınsa hırçın, durgunsa durgun, hüznüylese hüznüyle olurdu. Genellikle sessiz bir adamdı zaten, çok gerekmedikçe konuşmazdı.” (Livaneli, sayfa 10).

Alıntısında ise kelime tekrarlarının yapılması ve şart kipinin kullanılması, Mustafa'nın deniz ile arasında olan bağın mecazi bir yaklaşımla gösterilmesine neden olmuştur. Sözün etkisini ve okuyucuda yarattığı hissi güçlendirmek amacıyla özellikle bazı kelimelerin üzerinde durulmuştur.

Yapıttaki diğer figürlerden biri olan Mesude ise tipik bir Anadolu kadını temsil etmektedir. Çektiği evlat acısına rağmen insanlarla empati kurma yeteneğini kaybetmemiş bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.1 Mustafa ve Mesude:

Mustafa ve Mesude'nin oğulları Deniz, Mustafa'nın balığa çıktığı bir gün denize düşmesiyle boğularak hayatını kaybeder. Çocukları Deniz'in ölümü sonrası çift, uzun süren bir travmaya ve hüzne maruz kalmışlardır. Oğullarının kaybı ile yaşadıkları hüznün ilişkilerinin bozulmasına ve zamanla birbirlerinden uzaklaşmalarına sebep olmuştur. Dolayısıyla, evlatlarının kaybı ilişkilerini ağır etkilemiş ve aralarındaki iletişimsizliği arttırmıştır.

“Onu çocukluğundan beri tanıyan yaşlı balıkçılar, her zaman sakin bir insan olduğunu, ne var ki Deniz adını verdiği oğlu yedi yaşındayken boğulduktan sonra daha da içine kapandığını anlatırdı.” (Livaneli, sayfa 10). Yazar, bu alıntıda balıkçı arkadaşlarının düşüncelerini belirterek, oğlu Deniz'in kaybindan önceki Mustafa ve sonraki Mustafa arasında karşılaştırma yöntemi

kullanmıştır. Aynı zamandan, “içine kapanmak” deyimini kullanarak duygularını kimseye açamadığını da yansıtmaktadır. Mustafa’nın bu süreçte nasıl değiştiğini ve bu olayın onu nasıl etkilediğini de aktarmaktadır. Zaten, çok sosyal ve dışa dönük olmayan Mustafa figürü bu olayın sonucu olarak daha da şu alıntıda da görüldüğü gibi içine kapanmakta ve eşi ile aralarındaki mesafe giderek artmaktadır.

“Zaten suskun bir adamdı ama oğlunun ölümünden sonra sanki edeceği her kelime, ağzından çıkacak her sözcük, oğlunun anısına saygısızlık olacaktı gibi iyice içine kapanmıştır. (Livaneli, sayfa 11). Yazarın yineleyerek “içine kapanmak” deyimini kullanılarak Mustafa’nın ruhsal hali ve oğlu öldükten sonraki durumunun kötüye gittiği vurgulanmıştır. Aynı zamanda bu alıntılardan yola çıkarak iç çözümleme tekniğinden yararlanıldığı da görülmektedir. İç çözümleme tekniğinde kişilerin iç dünyaları, düşünce ve duyguları aktarılmaktadır. Mustafa’nın duygu ve düşünceleri üçüncü ağızdan yani tanrısal bakış açısı ile ifade edilmiştir. Böylelikle Mustafa’nın ruhsal ve iç yaşantısı okuyucuya daha açık bir şekilde aktarılmıştır.

Bu olumsuz duygu durumunun ardından Mustafa’nın yasını tuttuğu evladının ardından balığa çıktığı bir gün Samir bebek ile tanışmaları Mustafa karakterine yeni umutlar ve yaşama geri bağlanma mutluluğu vermiştir.

“Bebek gözlerini ilk kez açtığı anda Mustafa ve Mesude, sanki tek bir bebek değil de bütün doğa çiçek açmış, badem ağaçları gelinlik giymiş, çiçeğe durmuş gibi tuhaf bir sevince kapıldılar.” (Livaneli, sayfa 31). Yazar “çiçeğe durmak” durmak deyiminden ve bu doğrultudaki kelime seçimlerinden yararlanarak Mustafa ve Mesude çiftinin içinde buldukları durumdan ne kadar mutlu ve memnun olduklarını göstermektedir.

Çift, ismini bile bilmedikleri bu bebeği sahiplenerek yeniden Deniz ismini verirler. Mustafa bu olayı Deniz’i kaybettikleri denizden yeni bir Deniz daha bulmak olarak tanımlamaktadır. Eve

yeni bir bebeğin gelmesiyle Mustafa ve Mesude çiftinin aralarındaki buzlar çözülmeye başlayıp birbirlerine olan sevgileri ve tutkuları yeniden alevlenmeye başlamıştır.

“ O gece Mustafa karısının yanına yıllardır hissetmediği bir duyguyla yattı, onu soydu, bir zamanlar hayatının temel amacı, yaşamasını sağlayan sarhoş edici bir iksir gibi algıladığı ama neredeyse unutmaya başladığı o taze tenle eskisi gibi sevişti. ” (Livaneli, sayfa 35). Mustafa ve Mesude'nin oğullarını kaybetmeden önceki yaşamları gibi birbirlerine karşı daha tutkulu oldukları yazarın bu alıntısındaki kelime seçimleri ile yansıtılmaktadır. Yeniden eve bir çocuğun gelmesiyle birbirlerine olan sevginin ve aşkın tekrardan alevlenmesi yazarın kelime seçimleri olan *“sarhoş edici bir iksir gibi...”* benzetmesiyle dikkat çekici bir şekilde aktarılmaktadır.

Evlat acısı yaşayan Mesude ve Mustafa'nın can acıtan hikâyesi Samir ve Deniz bebek ile yansıtılmaktadır. Bu süreçte yaşadıkları duygular ve evlatlarının kayıplarını onları duygusal olarak nasıl etkilediği yazarın kelime seçimleri, yer verdiği deyimler ve aralarında geçen diyaloglar aracılığıyla okura gösterilmektedir.

4.2 Mesude ve Zilha

Mustafa evlat hasretini ve evladına olan özlemini gidermek için Samir bebeğe bağlanır. Fakat bunun sonucunda, bebeği annesine kavuşturmak isteyen Mesude figürünün kararsızlığını ve arafta kalışları görülmektedir. Mesude de tıpkı eşi Mustafa gibi bebeği bağına basıp hayatının sonuna kadar onunla birlikte yaşamak istese de doğru olanı yapmayı seçmektedir. Bu nedenle bebeği annesine kavuşturmayı ister. Kendisi de evlat acısı çektiği için başka bir annenin daha bu acıları çekmesini istememektedir. Dolayısıyla, bir annenin evladından uzak kalmasına göz yummamaktadır. Mustafa ile çok büyük ve şiddetli kavgalar etseler de, Mustafa Mesude'yi bebeği vermemesi için ikna edemez.

“Mustafa “Şu rezilliğe bak! diye bağırdı, “Sen kadın olup bana bir evlat veremiyorsun, sonra da kaderin bana hediye ettiği oğlumu geri vermeye kalkıyorsun, hadi yıkıl karşımdan. ” (Livaneli,

sayfa 84). Yazar bu alıntıda görüldüğü gibi diyaloglardan faydalanarak ve kadın sorunsalına da atıfta bulunarak onların aralarındaki kavganın şiddetini aktarmaktadır. Bu teknik kullanılarak okuyucuya, karakterlerin yaşanan olaylar ile ilgili düşünceleri ve çatışmaları daha net bir şekilde yansıtılmıştır.

Yukarıdaki alıntıdan anlamaktayız ki Mustafa, Mesude’yi evlat verememekle suçlamaktadır. Aslında bunu bahane ederek Mustafa, Samir bebeği vermemesi için Mesude’yi ikna etmeye çalışmaktadır. Ancak, Mesude, Zilha’nın neler yaşadığını kendinden de bildiği için Mustafa’nın dediği hiçbir şeye ikna olmaz ve bebeği annesine kavuşturur.

“Mesude onun gözlerine bakarak, “Asıl sen beni iyi dinle” dedi. “O bebeğin annesi var, bugün gidip gördüm kadını. Ben Deniz’i kaybettiğim zaman nasıl cehennem acılarına gömüldüysem o kadın da Samir’inden dolayı o durumda. Yanıyor kadın diyorum anlamıyor musun, yanıyor.”
(Livaneli, sayfa 83)

Mesude’nin Mustafa ile olan diyalogları aracılığıyla, Mesude’nin başka bir annenin evladından uzak kalmasını istemediği anlaşılmaktadır. Samir bebeğin annesi olan Afganistan göçmeni Zilha’nın komadan çıkmasıyla birlikte Mesude, eşi Mustafa’dan habersiz bir şekilde bebeği annesine geri götürür. Mesude başka bir annenin kendisi gibi evlat acısı yaşamamasını istemediği için içi yansa da Samir bebeği annesine geri verir.

“Samir Deniz’i son kez öptü, sonra zavallı kadın daha ne olduğunu anlayamadan bebeği onun kucağına bıraktı; kadının gözleri büyüdü, inanamadan baktı bebeğe. Mesude’yle göz göze geldiler, kadın bir şey soracakmış gibiydi, elini uzattı, zayıf, esmer, kemikli bir kol çıktı hastane gömleğinin yeninden.” **(Livaneli, sayfa 89)**

Bu alıntılar aracılığıyla betimlemeler kullanılarak; “zayıf, esmer, kemikli bir kol...” vb. gibi sözcükler yardımıyla Zilha okuyucunun zihninde canlandırılmaya çalışılmıştır. Mesude’nin bebeği annesine vermesi sonucunda ise, Mustafa ve Mesude arasında çok büyük bir kopukluk

yaşanmaktadır ve ilişkileri yeniden kötüleşmeye, aralarındaki iletişimin yeniden azalmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte çiftin geri kazandıkları tutku kaybolur ve Mesude, Mustafa'yı terk etme kararı alıp annesinin yanına taşınır.

“Bu arada Mesude, başını hiç kaldırmayan, gözlerini kucağındaki bebekten hiç ayırmayan Zilha'ya bakıyordu. Kadın bebeğe, bebek kadına bakarken Mesude çok garip, anlatılması güç bir burukluk içine sürüklendi. (Livaneli, sayfa 125). Bu alıntıda görüldüğü gibi Mesude figürünün empati becerisini bir kez daha okuyucuya gösterilmektedir. Kendi yaşadığı evlat acısını Zilha karakterinde de hissetmektedir ve onu anlamakta aynı zamanda kendisi için üzülmemektedir. Bu nedenle Mustafa'nın dediklerine kanmayıp bebeği annesine kavuşturmuştur.

“Kadın ona baktı. Bakıştılar. Kadın kadını anladı, kadın kadını hissetti, kadın kadını sezdi. Zilha, Mesude'nin elini tuttu, hafifçe sıktı, gözleriyle tamam işareti yaptı, sonra o eli yine bebeğin başına götürdü.” (Livaneli, sayfa 126). Günümüz toplumunda kadınlar toplumsal cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, dünyadaki tüm toplumlarda her türlü ayrımcılık ve şiddete maruz kaldıkları için ikinci sınıf bireyler olarak nitelendirilmişlerdir. Ataerkil kültürel yapı yüzünden ise kadınlar gerek iş hayatında veya aile ilişkilerinde zayıf gösterilmeye ve aşağıya çekilmeye çalışılmaktadır. Fakat yazar, Zilha ve Mesude figürleri ile güçlü, tutarlı ve kararlı bir kadın portresi çizmektedir.

Dil bakımından inceleyecek olursak, yazar öyküleyici anlatım biçimi, diyaloglar, tanrısal bakış açısı vb. gibi teknikleri harmanlayarak okuyucuyu olayın içinde yaşatmaktadır. Zilha ve Mesude karakterlerinden görmekteyiz ki yaşadıkları olayların benzerliği sonucu birbirlerini anlamaları, kendi içlerinde dayanışma içinde olmaları bağlılıklarının bir sembolü olarak yer verilmektedir. Zülfü Livaneli'nin yapıt için yaptığı röportajda da söylediği gibi “ Zaten dünyayı erkekler bozar, savaş çıkarır, felakete neden olur, kadınlar ise hayatı devam ettirir, yaraları sararlar.”

5.Sonuç

Zülfü Livaneli'nin uzun bir aradan sonra yazdığı “Balıkçı ve Oğlu” adındaki yapıtı birden fazla güncel toplumsal sorunu ele alan ve bu problemlere karşı farklı bakış açıları kazandıran bir yapıttır.

Doğa katliamları, çevre ve deniz kirliliği, doğanın güzelliğinin korunmaması köylüler aracılığıyla ele alınmıştır. Bununla birlikte, bu olayların insanları nasıl etkileyebileceği de gösterilmiştir. Göç meselesi ve mültecilerin ne kadar başa çıkılması zor olaylarla karşılaştıkları ve yaşadıkları şeylerin kolay olmadığı Zilha figürü aracılığıyla yansıtılmıştır. Aynı zamanda evlat kaybı gibi konuların hepsini ele alan bir yapıttır.

Livaneli'nin olayları figürler üzerinden anlatması ve her bir karakterin ayrı kişisel özelliklerinin oluşu hikâyeyi daha derinlemesine ve içimizde hissetmemize yol açmaktadır. Mustafa ve Mesude odak figürlerinde evlat kaybını ve evlatlarına olan hasreti ve özlemi gözlemlemişken; Mustafa, balıkçı arkadaşları ve köy halkında çevreye verilen değersizliği yani doğal güzelliklerin kötü insanlar tarafından yok edildiği gösterilmektedir. Son olarak da Mesude ve Zilha karakterlerinden kadın dayanışmasını ve kadınların empati kurma, güçlü olabilme yeteneklerini gözlemlemektedir. Bununla birlikte; bebeği büyüten mi annesidir yoksa doğuran mı annesidir sorusunu da bizlere düşündürmektedir.

Üslup, dil ve anlatım bağlamında değerlendirirsek, yapıt genelinde “öyküleme, iç konuşma, karşıtlık, diyaloglar, şart kipi” vb. gibi tekniklerinin yanında laytmotife de yer verilmiştir. Anlatımı güçlendirmek ve olayı okurun zihninde canlandırabilmek için yazar, işlevsel betimlemeleri bilinçli olarak yer yer kullanmıştır. Yazar akıcı ve duru bir dil tercih ederek, yapıtta vermeye çalıştığı mesajın herkes tarafından anlaşılabilmesine dikkat etmiştir. Günlük konuşma dilinden faydalanarak süslü kelimelerin hikâyenin önüne geçmesini engellemiştir.

Yapıttaki uzam ve zaman betimlemeleri ise bizi âdete içine çekerken, okuru o zamanın tam içine bırakmaktadır. Örneğin denize olan bağlılık, sevgiyi ve bununla beraber denize duyulan burukluğu ve kırgınlığı da figürler üzerinden çok net bir şekilde okuyucuya göstermektedir. “Deniz ekmek kapısı, deniz sevecen, deniz zalim, deniz öfkeli, deniz sinirli, deniz hırçın...”.

Bu tez ile Livaneli’nin yapıtında ele aldığı çevre ve deniz sorunları, göç, evlat kaybı vb. gibi güncel toplumsal sorunlar figürler ve olay örgüsünden faydalanılarak iletilmiştir. Bu sorunların iletilmesinde yazarın tercih ettiği üslup, dil ve anlatım teknikleri incelenmiştir. Üslup, dil ve anlatım incelenirken alıntılardan yararlanılmıştır. Yazarın yapıt boyunca tercih ettiği dil ve anlatım ile yapıtta verilmek istenen mesaj daha açıkça okura yansımıştır. Yazar okuyucuların ders çıkarmalarını sıfat, fiil seçimleri, devrik cümleler, deyimler vb. gibi anlatımıyla sağlamaya çalışmıştır.

Yapıtta birbirinden oldukça farklı kimliklere ve kültürlere sahip figürlerin kurgulanması ayrıca yapıtın yazıldığı nesnel gerçekliklere ait durumlar barındırması, IB’nin “kimlik”, “kültür” ve “temsil” gibi kavramlarını işlediğini de göstermektedir.

Sonuç olarak, Livaneli’nin her romanında olduğu gibi bu yapıtında da toplumsal meselelere değinmesi okura eleştirel bir bakış açısı katarken, aynı zamanda farklı perspektifler de kazandırmaktadır. Dolayısıyla, günümüz toplumunda yaşadığımız sorunlar irdelenirken bu sorunların altı çizilmeye çalışılmaktadır. Aynı zamanda, yazar oluşturduğu karakterler ve olay örgüsü ile hayatımızın içinde olan bu sorunlara daha çok dikkat etmemizi ve daha çok önem vermemizi sağlamaktadır.

6) Kaynakça

1- Zülfü Livaneli, Balıkçı ve Oğlu, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2021

2-Balıkçı ve Oğlu: Mültecilik ve Ekolojik Yıkıma Dair Bir Roman. İnternet Adresi:
<https://www.themagger.com/balikci-ve-oglu-livaneli-roman/> Son Erişim Tarihi: 30.04.2022.

3- Balıkçı ve Oğlu - Zülfü Livaneli Kitap özeti, konusu ve incelemesi. İnternet Adresi:
<https://www.mardinlife.com/balikci-ve-oglu-zulfu-livaneli-kitap-ozeti-konusu-ve-incelemesi.html> Son Erişim Tarihi: 30.04.2022.

4- Balıkçı ve Oğlu Zülfü Livaneli'nin Gençlik Hayalini Gerçeğe Dönüştürdü. İnternet Adresi:
<https://www.sektorel.com.tr/haber/zulfu-livaneli-balikci-ve-oglu-ile-genclik-hayalini-gercege-donusturdu-6487> Son Erişim Tarihi: 30.04.2022.